

BULLETIN

van de Historische kring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versterking van het contact tussen de historiebeoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerlemer land.

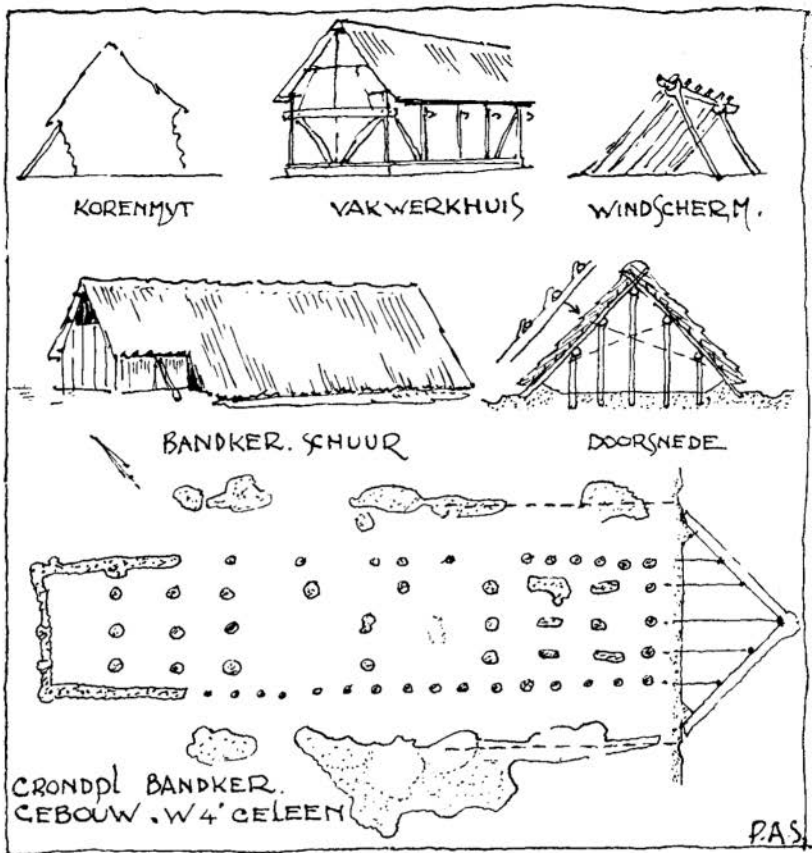
HOE EN WAAR WOONDEN onze *Bandkeramici*?

Wanneer men de prachtige kaarten bekijkt, die de vakarcheologen gemaakt hebben van de opgravingen te Elsloo, Geleen, Sittard en elders, dan zien we daarop sporen van ingegraven palen en van palen, die slechts met een hamer in de grond geslagen zijn, alsmede kuilen van onregelmatige vorm buiten die paalsporen. Dit zijn de laatste overblijfselen van de aanwezigheid der Bandkermici, omdat hetgeen eens aan de oppervlakte en in de bovenste grondlaag zat, verdwenen is door bewerking van de grond en andere oorzaken.

Die paalsporen duiden erop, dat er gebouwen hebben gestaan van 5 à 6 meter breed en wel tot 30 meter lang. De paalsporen reiken meestal niet diep in de grond; de diepste misschien 80 tot 85 cm. De meeste palen moeten minder diep ingegraven zijn geweest, vooral die in de buitenste rij. Dit wekt de indruk dat men al tevreden was, wanneer de paal uit zich zelf bleef rechtstaan, en slechts diende voor de verdere montage van het dak. Overigens staat elke paal op de constructief meest juiste plaats, hetgeen er op duidt, dat men met overleg te werk ging en dat men dit bouwsysteem volkomen meester was. Op het eerste gezicht is het vreemd, dat die lange gebouwen met de langste zijde steeds pal op het zuidwesten gelegen zijn. Daar komen de hardste windstoten vandaan, waardoor het gebouw het meest te lijden heeft door wijken en terugveren. Daardoor zal de schuur in al zijn verbindingen aangetast worden en al spoedig gaan scheef hangen en bouwvallig worden.

Wij moeten het erop houden dat men de verbindingen tot stand bracht met „banden” gewonden om halfhouts-constructies. Men had geen doelmatige boor doch slechts de stenen bijl als gereedschap.

Als wij een dergelijke schuur moesten reconstrueren met dezelfde hulp-

middelen, dan zouden we echt met de handen in het haar zitten. Toch geeft die ligging een waardevolle constructieve aanwijzing. De boer of bouwkundige zal zeggen: „Men heeft die schuur gestut”. Dit doet de boer met een scheefgezakte korenmijt en de bouwkundige versterkte met stutten de vakwerkbouw.

Daardoor is de ligging pal op de zwaarste windstoten te verklaren omdat de stutten dan op hun voordeligst hun taak kunnen vervullen.

Zonder die stutten is vooral het zwakkere middengedeelte van de schuur niet bestand tegen een windkracht tien; dit is 80 kg. per m².

De reactie van die palen in de grond alleen is onvoldoende. Maar men heeft hoogstwaarschijnlijk nog iets meer gedaan en wel het stro-, gras- of rietdak doorgetrokken over die stutten heen tot aan de grond. Misschien waren stutten en daksporen uit één lengte, hetgeen de constructie veel eenvoudiger maakte. Meteen is dan ook de schuur gesloten langs de lengtezijde en heeft de wind er weinig vat meer op, temeer daar alle druk via de daksporen weer langs die stutten afgevoerd wordt naar de grond buiten de schuur.

Nu is het ook niet meer nodig te veronderstellen, dat die buitenste palenrij gedicht werd met leem en vlechtwerk. De functie van de palen binnen de schuur is nu slechts een meer dragende, zij worden niet overbelast met zijdelingse winddruk. Het is, evenals bij het vakwerkhuis een meer star geval geworden en daarom is dat tweezijdig stutten noodzakelijk.

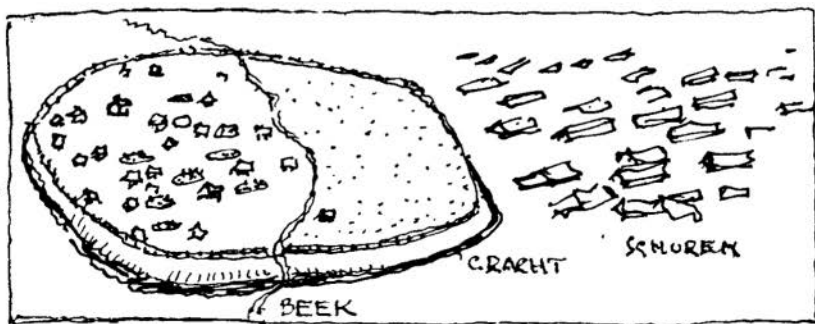
Een aanwijzing voor dat tweezijdig stutten geven de kuilen, die vrijwel evenwijdig aan de schuren liggen. Voor de waterafvoer van het tot de grond reikende dak zal er aanvankelijk een klein greppeltje gegraven zijn, dat door de modderigheid een buitenkansje betekende voor de graag wroetende varkens. Deze hebben daar in alle richtingen verder gewroet behalve in de richting van de schuur, omdat ze daar niet bij konden of omdat het hun belet werd.

Een aanwijzing voor het wroeten der varkens vinden wij ook daarin, dat die kuilen op de weerkant gewoonlijk meer uitgebreid zijn dan op de andere kant. Op deze zijde viel natuurlijk minder water dan op de windzijde. Modder en water betekent voor het varken meer dan het bad voor de mens. Het is van nature een moerasdier.

Het delven van leem voor het maken van de wanden gebeurde gewoonlijk uit één bepaalde leemkuil, omdat eerst een kleine meter grond moet afgegraven worden, voordat men de soort leem heeft, die voor het doel het meest geschikt is.

Aan de noord-westzijde van die lange schuren schijnt het dak niet tot de grond doorgetrokken te zijn. Daarlangs ontbreken ook meestal de sporen van de wroetende varkens. De buitenwand is er gedicht met een ander materiaal, hetgeen erop duidt dat aan die noordwest-zijde de schapen en geiten in het barre jaargetijde een onderkomen vonden. Een strowand zouden deze echter finaal consumeren. Deze wand kan daarom van hout geweest zijn of ook wel van plagen of vlechtwerk. De lezer zal nu wel vragen: „Was het werkelijk een schuur, een bergplaats voor landbouwproducten, of hebben er, hetgeen de archeologen veronderstellen, ook mensen in gewoond zoals dit ongeveer het geval is bij de Saksische boerderij van recente tijd?”

Ten allentijde en in alle streken van de wereld heeft de mens beschutting gezocht tegen de gevolgen van het klimaat, zowel tegen koude als

figuur 1

tegen hitte, tegen wind, regen of sneeuw. Hij heeft daartoe gebruik gemaakt van onderkomens, die de natuur hem bood (grotten) en waar deze ontbraken heeft hij zich zelf geholpen. Uit deze zelfgemaakte onderkomens hebben zich ten slotte enige vormen gehandhaafd, die doelmatig bleken als zijnde aangepast aan een bepaald klimaat of omgeving. Ook de menselijke woningbouw heeft een ontwikkeling, een gestadige evolutie doorgemaakt. Aan de bouw van de lange schuren der Bandkeramici, die een vrij grote constructieve vaardigheid vereist, gingen andere, meer eenvoudige bouwwijzen vooraf. Zulk een eenvoudiger bouwwijze is de blokhut, waarvan de sporen te vinden zijn in de terreinen van de opgravingen der Bandkeramici, naast die van schuren. Uit het oogpunt van constructie is de blokhut eenvoudiger dan de schuur. Bij de eerste is het een kwestie van opeenstapelen van balken, terwijl bij een schuur rekening moet gehouden worden met winddruk, sneeuwbelasting en vooral met een doelmatige verbinding der bouwelementen.

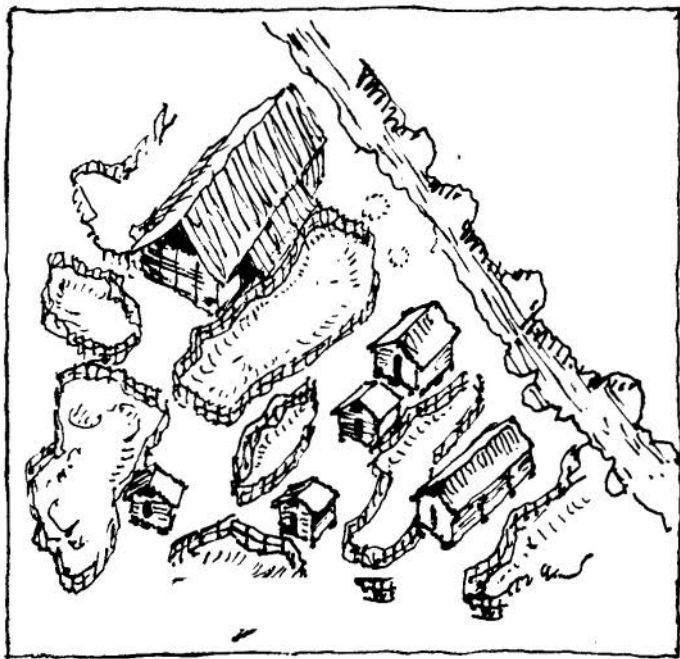
Bij de blokhut stapelt men de stammen op elkaar, die op de hoeken halfhouts in elkaar grijpen en zo een onwrikbaar vierkant geheel vormen, waarboven het aanbrenge van een dak geen moeilijkheid oplevert. De gehele bouw kon tot stand gebracht worden met de stenen bijl. Zo'n blokhut voldeed aan de woonbehoefte. Men kon er zonder gevaar voor brand een haardvuur onderhouden. Men sliep er op een droge vloer. Men was prima geïsoleerd van buiten-temperaturen. Er was gelegenheid om er iets te drogen te hangen.

De ruimte zal gewoonlijk niet groter geweest zijn als een woonvertrek, met weinig bergruimte. Die blokhutten moeten - uitgaande van een logische bouwontwikkeling - reeds lang in gebruik zijn geweest alvorens men een lapje grond ging bewerken. Toen pas kwam er behoefte aan berg- en werkruimte (schuren).

Reeds voor men die lange schuren bouwde, moet de mens al min of meer een vaste woonplaats gehad hebben. De mannen gingen vissen of op jacht en de vrouwen en kinderen verzamelden planten en vruchten. De jagers zullen ook wel als buit levende biggetjes gevangen hebben, die dan naast de hut binnen een afpaling opgefokt werden. Het biggetje genomen uit het nest van een wild varken past zich in gevangenschap heel goed aan elke toestand aan en gewent zich aan de mens. Met die levende have kon een nieuwe levenswijze ontstaan, omdat men gebonden werd aan dezelfde plaats en ook minder afhankelijk van hetgeen de natuur uit zichzelf verschaftte.

Het moet allemaal heel langzaam en geleidelijk gegaan zijn, ook wat betreft de overschakeling op grondbewerking. Nu is het wel zo, dat zo'n geïsoleerde blokhut moeilijk een spoor kon achterlaten omdat de hutvloer, waarop het haardvuur aangelegd werd, boven de grond gelegen was. Toen men echter varkens ging houden hebben die wroeters rondom de hut hun sporen achtergelaten in de vorm van onregelmatige vrij diepe kuilen.

Op de opgravingskaarten vindt men die vierkantjes steeds temidden van die wroetkuilen.

figuur 2

Deze grondsporen heeft men lang gehouden voor hutkommen of „Wohngruben,” omdat in die wroetgaten de bandkeramische afval werd aangetroffen. Om hierover meer te weten te komen moeten wij te rade gaan bij de opgravingskaarten van de vakarcheoloog en kiezen daarvoor de opgraving Lindenthal bij Keulen. (Figuur 1)

Wij zien dan een bijna cirkelvormig Bandkeramisch dorp van 150x200 meter. Dit is ongeveer 3 ha groot. Midden door het dorp liep de Frechenerbach (bronwater). De rechteroever van die beek lag lager dan de linker, zodat slechts de linker in aanmerking is gekomen voor vestiging. Het dorp was aanvankelijk met hout omheind, maar later heeft men er een gracht omheen gegraven.

Zulk een omheining was bij een dorp der Bandkeramici wel noodzakelijk omdat men de varkens in een bepaald jaargetijde moest opgesloten houden, daar ze anders 't gewas op de akkers buiten de omheining vernielden. Het varken moet een waardevol huisdier voor de Bandkeramici zijn geweest.

In het dorp zelf zijn aanvankelijk ook een paar schuren geweest (fig. 2), maar al spoedig zijn tientallen schuren gebouwd buiten de omheining tot ver in het veld. Die schuren waren van dezelfde structuur en grootte als die hier in Limburg en ook elders gevonden werden.

In fig. 3 geven wij een fragment uit de opgravingskaarten van het woongedeelte, van het Bandkeramische dorp Lindenthal bij Keulen (naar Buttler en Habery).

Wij zien er de paalsporen van een schuur en de paalsporen om die onregelmatige kuilen heen. De eerstgenoemde palen zijn ingegraven; het waren dus lange palen. De andere zijn met de hamer ingeslagen en waren dus kort. Verder zien wij temidden van die omheinde kuilen regelmatige vierkanten, gevormd door 4, 6 of 9 palen.

De opgravers van Lindenthal hebben die met ingeslagen palen omheinde kuilen gehouden voor grote „Wohngruben”. Daarin hebben ze hele families laten „wonen”. Omdat ze de bewoners nu een onderdak verschaft hadden, promoveerden ze bovengenoemde vierkantjes tot „Kornspeicher”. Het beetje koren dat men naderhand met de hand op een steen maalde, (zoals uit de gevonden maalstenen blijkt) zal wel in een pot of mand bewaard geworden zijn. Toen de kleine boer een 50 jaar geleden nog met de vlegel dorste, deed hij dit al naar gelang er graan nodig was. Alleen in de winter had hij gelegenheid om een paar honderd kilo ineens te dorsen.

Gewoonlijk was de schuur nog niet helemaal „dood” als de nieuwe oogst ingehaald werd.

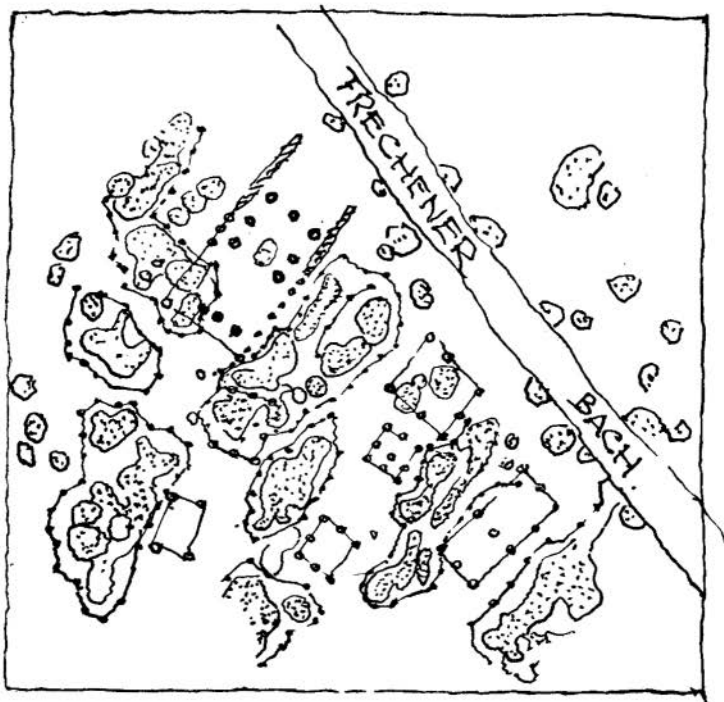
Als „zeker” kunnen wij wel aannemen, dat er mensen in het Bandkeramisch dorp gewoond hebben. De „Wohngruben”, onze „hutkommen”, hebben naar onze mening evenwel afgedaan, omdat ze naar onze overtuiging een andere oorsprong hebben. (zie boven) Ook de schuren zijn uit het dorp verdwenen, tot buiten in het veld. Dan blijven er nog over de kleine vierkanten of rechthoeken die een woonspoor kunnen zijn. De archeoloog houdt ze nu nog altijd voor 'n soort bijgebouwtjes van de woonschuur. Ook deze woonsporen bestaan uit „ingeslagen” palen.

Wij menen dat ze afkomstig zijn van „blokhutten”.

Wanneer wij een huis gaan bouwen, slaan wij buiten de te bebouwen ruimte palen in de grond voor het aanbrengen van bouwplanken. Als fundament en muren tot peil opgetrokken zijn worden die palen verwijderd, omdat ze dan hun dienst gedaan hebben en in de weg staan. Bij een blokhut gebeurt dit juist andersom. Men slaat 4 palen in de grond „binnen” de toekomstige wanden van de hut. Over die palen komen de twee draagbalken waterpas te liggen en dwars daarover een balkenvloer. Naderhand worden er dan passende stenen gezocht om de uiteinden van die draagbalken te ondersteunen. De ingeslagen palen die nu onder de hut zitten en alleen dienden voor een gemakkelijke montage kunnen dan rustig weggroten en een spoor achterlaten van hetgeen dat boven de grond lag. Het aanbrengen van de fundering (op de grond) was in dit geval de laatste fase van het bouwen.

De geconstateerde afmetingen van de ruimte door die paalsporen ingesloten zijn niet groot; zij liggen in de orde van $2\frac{1}{2} \times 3$ m. tot 3×5 m. Omdat die montagepalen wel 50-75 cm. binnen de wanden der hut ingeslagen werden, opdat ze bij het werk niet in de weg zouden staan, komen wij voor de kleine blokhut tot een afmeting van $4 \times 4\frac{1}{2}$ m.

Wanneer wij fig. 2 of 3 bekijken, zien wij steeds die blokhutten temidden van de omheinde varkenskuilen. Het dorp „Lindenthal” was blijkbaar dicht bewoond, hetgeen meebracht, dat eenieder zijn eigen kuilen omheind had. Er moest orde zijn!

figuur 3

Elders worden die palen om de kuilen niet of zeer sporadisch aangetroffen, maar dan zit men ook al meer in het veld of in een in het veld omheinde ruimte, waar de varkens vrij kunnen rondlopen.

In al die honderden schuren die men hier en elders ontgraven heeft is er nimmer een spoor van een vuurhaard gevonden. Wel vindt men sporen van vuur als de schuur door brand vernield werd. (Sittard en Geleen).

De blokhut kan ook geen sporen nalaten van een haardvuur omdat dit gelegen was op de lemen vloer die men op de balklaag moest aanbrengen en deze balklaag lag weer vrij van de grond, hetgeen de trek in de haard bevorderde vanwege het trek gat in de vloer.

In het vorenstaande gaven wij als bouwkundige - daarnaast vertrouwd zijnde met en belangstellend in leven en werk van het oude boerenfolk - onze visie over een in de kringen der oudheidkundigen nog steeds omstreden punt: de juiste betekenis van de grondsporen, achtergelaten door de eerste boeren van onze streken, de Bandkeramici.

Gefascineerd door de totaliteit van de oudste woonsporen, neergelegd in de prachtige opgravingskaarten van de vak-archeologen, meenden wij een proeve van verklaring te moeten geven, daarbij rekening houdend met de omstandigheid, dat ook aandacht moet worden geschonken aan de sporen die heenwijzen naar aard en omvang van de levende have van de primitieve mens. Onze aandacht ging hierbij in het bijzonder uit naar de bodemsporen, die naar onze mening hun oorsprong vinden in het gewroet van de varkensfamilie uit de onmiddellijke omgeving van onze oudste grondgebruikers.

P. A. Schols.

STRIJTHAGEN

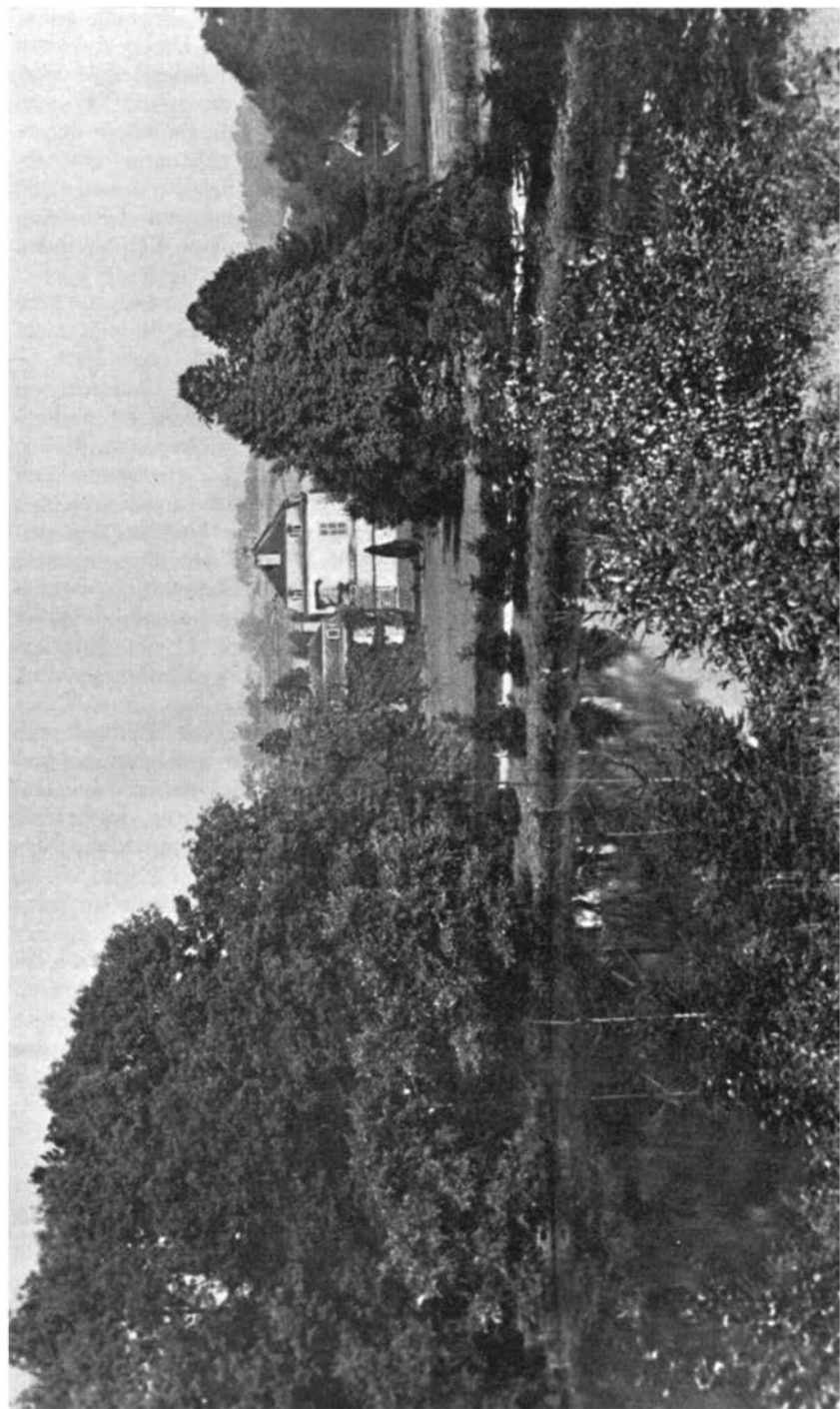
Op de grens der gemeenten Schaesberg en Kerkrade, tussen de mijdorpen Eijgelshoven en Terwinselen, ligt nog niet gehinderd door het drukke verkeer als een oase in de bedrijvige Oude Mijnstreek het kasteel Strijthagen. Het ligt in het dal van de Strijthagerbeek, dat hier een brede dalbodem heeft met een steile oosthelling, die met eeuwenoude beuken begroeid is en een zacht oplopende westhelling, die het bouwland van de Strijthager gewande vormt.

Dit schone dal, beschut tegen de oostenwinden en open voor de middagzon, behoort zeker tot de vroegst bewoonde oorden van Zuidlimburg. Ook onze „onbeschaafde” voorouders hadden oog voor de schoonheid der natuur en wisten de voordelen te waarderen, die een beschutte ligging bood. Daarenboven wist men hier de bekoorlijkheid van de omgeving te verhogen door het beekje op te stuwen om een rij vijvers te vullen en het geheel te veranderen in een park met uitheemse bomen en sierstruiken.

Ofschoon er ter plaatse nog niets ondekt is, wat op een vroegtijdige bewoning wijst, valt hieraan niet te twijfelen, te meer, daar op een halve kilometer afstand, bij Overstehof in 1922 een romeinse villa is opgegraven.

Als de naam Strijthagen in de documenten der geschiedenis genoemd wordt, behoort die aan een uitgestrekt landgoed van 200 bunder gelegen op de grens van het Land van 's-Hertogenrade en de Hoofdbank Heerlen. De Strijthagerbeek vormde de grens tussen beide territoriën en is thans nog de grens tussen de gemeenten Schaesberg en Kerkrade. Zou de naam Strijthagen soms samenhangen met strijd over de op de grenzen gelegen hagen of bossen?

Eens was Strijthagen een waterburcht, een versterking met grachten omgeven, die in sterkte voor andere kastelen niet onderdeed, hetgeen is af te leiden uit de muren van 1,75 m. dikte, die de fundamenten van het tegenwoordige gebouw vormen. Maar omstreeks 1500 was de tijd der vesting-kastelen voorbij en werden ze veranderd in woonkastelen. Deze vertonen in onze streken een grote gelijkvormigheid in aanleg. Ze bestaan uit een voorhof of boerderij en een adellijk huis, het eigenlijk kasteel. De gebouwen van de voorhof beslaan drie zijden van een rechthoek, terwijl het kasteel tegenover de open zijde ligt, zodat de heer uitzicht heeft op de boerderij. De toegangsweg tot het kasteel leidt over de voorhof. De toegangspoort, als regel van een toren voorzien, bevindt zich gewoonlijk recht tegenover de adellijke woning, zoals te Schaesberg. Te Strijthagen is dit niet het geval: de toegang bevindt zich aan het einde van de linkervleugel. Het poortgebouw vertoont de gleuven van een ophaalbrug en een uurwerk. Een gevelsteen, die elders voorkomt, ontbreekt.

afbeelding: Strijhagen met vijver en park (van uit het zuiden gezien).

In de achttiende eeuw ondergingen veel kastelen onder Franse invloed grote veranderingen: het werden deftige landhuizen, die nog maar weinig met de middeleeuwse kastelen gemeen hadden. Dit is ook met Strijthagen het geval. Men heeft de grachten grotendeels gedempt. Slechts aan de achterkant van de boerderij zijn de sporen er van aanwezig. Door het dempen van de grachten was het mogelijk een aparte toegang tot het kasteel te maken en het volledig door een muur met hekwerk van de boerderij te scheiden. Ook werd toen het park aangelegd naar engels model. Het werd daarom engels werk genoemd. Uitheemse planten waren zeer in trek. Enige er van zijn nog over: een Weijmouthden en bruine beuken.

Blijkens het jaartal 169- aan de buitenkant van de boerderij is deze gebouwd in het laatste decennium van de 17de eeuw. In die tijd moet ook het kasteel gebouwd zijn.

Dit bestaat uit een hoofdgebouw en een zijvleugel, die loodrecht op elkaar staan. Het eerste is gebouwd op de fundamenten van het middeleeuws kasteel, waarvan de zware grondmuren zijn blijven staan. Het is opgetrokken in baksteen en mergellagen, een bouwwijze, die kenmerkend is voor onze streken in die tijd. Een tweevleugelige hardstenen trap met smeedijzeren leuning leidt naar een bordes voor de hoofdingang, een deur met een bovenlicht in vroeg-Lodewijk XV-stijl. De hoge vensters hebben hardstenen kozijnen. Inwendig heeft het gebouw drie verdiepingen, terwijl het uitwendig maar twee verdiepingen toont: de vloer der bovenverdieping doorsnijdt de bovenste vensters. Er is een marmeren vloer in de vestibule, een ijzeren trap, met smeedijzeren leuning, in de salon een marmeren schoorsteen en stucpanelen.

De zijvleugel is iets lager en is in baksteen opgetrokken. Hij heeft aan de voorzijde een door natuurstenen blokpilasters en gebogen middenfronten gevormde schijnrisaliet. De vensters zijn met natuursteen omlijst en met oren en trapjes versierd. Hier zijn de keuken en de vertrekken voor het personeel. Beide gebouwen dragen een mansardedak, zoals de meeste gebouwen uit de 18de eeuw.

Het bordes aan de oostzijde van het kasteel, dat een mooi uitzicht geeft op de vijvers is door Honingmann omstreeks 1905 gebouwd.

De gebouwen van het kasteel en de boerderij hebben in de laatste decennien zeer geleden door mijnschade, zodat het geheel dreigde een ruïne te worden. Belangrijke herstellingswerken door de Oranje-Nassau-mijnen uitgevoerd hebben kasteel en boerderij niet alleen voor verder verval behoed, maar in een toestand gebracht, die op een vernieuwing lijkt. Ook het park, dat des zondags voor het publiek toegankelijk is, wordt goed onderhouden.

De naam Strijthagen komt het eerst voor in een oorkonde uit 1250, die vermeldt, dat Hendric van Strithagin 120 morgen akker- en grasland in de Bank van Kerkrade in erfpacht krijgt van het St. Martinusstift in Kerpen. In 1381 was Strijthagen een Wickraderleen, dat te Valkenburg verheven werd, groot aan landerijen, weiden en beemden 80 bunder. Oudtijds behoorden ook Overstehof (Overstrijthagen) en Rouwenhof (Onderstrijthagen) tot de goederen van het kasteel.

In 1273 was Peter van Strijthagen in de kerk te Heerlen getuige bij een overeenkomst over het leen Mover te Bingelrade en in 1291 komt een Lambert van Strijthagen voor. Doch in het midden der 14de eeuw behoort het kasteel niet meer aan het adellijk geslacht van die naam. Het is in 1358 eigendom van de heren van Monjardin en in 1381 van Nyt van Birgelen. Het geslacht Strijthagen woont dan elders en wel te Welten en Amby. In 1381 wordt het kasteel in Welten genoemd „de hove toe Strijthagen”. Daar woonde een lid van het geslacht. In 1537 werd dat goed verheven door Werner van Strijthagen, in wiens familie het bleef tot 1685. In Amby is een Strijthagerhof, die in 1537 verheven werd door Gerard van Strijthagen, hoogschout van Maastricht.

Strijthagen zelf behoorde in 1386 aan Keris Judenkopf, die een chapeau de juif, een jodenhoed, in het wapen voerde. In dat jaar was hij leenman van het „Wickraderleen zo Strijthagen”. Dit bleef in het bezit der familie tot 1537.

In 1510 huwt Anna Judenkop, dochter van Michael Judenkop en Margaretha van Hulsberg-Schaloen met jonker Joris van Schaesberg. Als getuigen traden bij dit huwelijk op o.a.: Gerrard van Strijthagen, lid van de Duitse Orde, Willem van Strijthagen en Willem van Strijthagen, genaamd Uersfeld. Door dit huwelijk en het kinderloos overlijden van de broer van Anna kwam Strijthagen aan het geslacht Schaesberg. Na de dood van Joris deelden zijn beide zoons de erfenis. De tweede zoon Willem ontving Strijthagen, waardoor de zijlinie Schaesberg-Strijthagen ontstond, die 1678 uitstierf.

Nu kwam Strijthagen aan de familie von Clotz. Door huwelijk van Maria Theresia von Clotz met Franz von Collenbach ging het over aan deze familie, die het in 1800 verkocht aan Pierre Jozef, baron von Lommessen. Deze was burgemeester van Schaesberg van 1827-'47. Zijn enige dochter huwde met Victor de Rosen, die ook burgemeester van Schaesberg was van 1847-'57. Hij had twee zoons, waarvan de oudste op een rit naar Aken om het leven kwam. De tweede zoon George diende als zouaaf in het pauselijke leger. Hij werd in 1876 burgemeester en stierf op 45-jarige leeftijd in 1895 kinderloos. Strijthagen kwam nu aan zijn nicht baronnesse de Spirlet die het landgoed in 1899 verkocht aan Frits Honingmann, de grondlegger van de mijnen Oranje-Nassau I en II. Deze verkocht het in 1917 aan de Oranje-Nassaumijnen, de tegenwoordige eigenaars.

J. J. JONGEN.

TERRA SIGILLATA

in het
Heerlens Museum

Tijdens grondwerkzaamheden ter verbetering van de Nobelstraat te Heerlen, werd een merkwaardig terra sigillata wand- en bodemfragment gevonden van vorm Dragendorff no. 37.

Gelijk de tekening laat zien bestaat de versiering van het bovenste gedeelte uit twee-fragmentarisch-dubbele medaillons, waartussen een neerhangend blad met aan de top een vogeltje. Onder de medaillons zien we links een naar boven gericht blad, met vogeltje (?), daarnaast twee rozetten door een zigzaglijn met elkaar verbonden. Dit rozettenmotief vindt men eveneens aan de rechterkant.

Onder de scheidingslijn is een graffiet te lezen, dat teruglopend de naam *Acaunissa* aangeeft.¹⁾ Het is de naam van een pottenbakker uit Lezoux (midden Gallië), die aldaar werkte van 125-150 n. Chr. Dat de naam teruglopend gelezen moet worden ligt hoogstwaarschijnlijk aan het feit, dat de pottenbakker deze in de vormschotel gewoon geschreven heeft, waardoor op het afgietsel een spiegelschrift is ontstaan.

Het fragment is roodbruin van kleur, glanzend, hier en daar afgeschilverd.

Het Heerlens museum bevat meerdere Sigillata-soorten uit Lezoux, waar in de romeinse tijd deze industrie een hoge bloei bereikte en vanwaar het exportbedrijf tot ver in de toenmalige romeinse wereld en vanzelfsprekend ook tot Coriovallum was doorgedrongen.

A. ULRICH.

¹⁾ J. A. Stanfield en Gr. Simpson: *Central Gaulish Potters* Londen 1958, blz. 158 - 161 en Pl. 79, afb. 10.

De Heerlense Familie

Roebroek

(Vervolg op artikel in afl. 6, nov.-dec. 1957).

Zesde Gedeelte

8 jan. 1776 was Roebroek getuige bij het passeren van een akte voor Notaris Jan Bernard van Cotzhuijzen te Heerlen, waarbij zijn schoonzuster Maria Elisabeth Hoene, wed. van sr. Mattijs Roebroek „in leven geswooren Chirurgijn alhier” verkocht aan sr. Francis Stassen, schepen van de Heerlijkheid Schaesberg, x de Eerbare Barbara Milchers en eigenaar v.d. hof Meulenberg, 155 $\frac{1}{2}$ kl. r. land op den meulenberg tussen de goederen van de Hof Meulenberg en die van de Hof Schiffeler. (L.v.O. 2050 p. 118.)

27 mrt 1776 was hij ook weer getuige bij het passeren v.e. koopakte voor Notaris van Cotzhuijzen, waarbij Francis Stassen, Schepen v.d. Heerlijkheid Schaesberg, wonende als pachter „op den Castele van Schaesberg”, „voor en in naeme van Sijnen Heere den Hoog wel gebooren Heere Graeve van Schaesberg” aankocht van Joannes Spierts x Anna Cath. Pelser, inwoonders der Heerlijkheid Schaesberg, een weide gelegen aan de Schandeler moolen, langs het moolenwegsken. (L.v.O. 2048² p. 648.)

8 juli 1776 kreeg hij zijn geld terug van de „beleeninge”, aangegaan met Dionys Vreuls d.d. 8 nov. 1762, daar laatstgenoemde het land in de Heugde verkocht aan Maria Catharina Vijgen, wed. van Peter Vijgen, wonende te Schandelen. (L.v.O. 2054, p. 470.)

Op dezelfde dag volgde een transactie tussen de Heer Roebroek en de weduwe Gertruijd Deegens:

„Gertruijd Deegens, wed. van Matthijs Weerdens inwoonderse deser Dorpe verklaerde hoe dat sij hadde overgenoomen van de Justitie deeser Hoofdbanke uijt de geconfisqueerde (in beslag genomen) goederen van haaren man de helfte van het woonhuijs gelegen alhier op het Kerkhoff voor eene seekere somme, alsmeede dat sij bij publike venditie (openbare verkoop) van deesen Geregte hadde ingekogt seekeren coolhoff en stukje land voor 31 gulden maestr. cours onder conditie (voorwaarde) van de respec. sommen inwendig ses weeken te sullen betaelen ten Comptoire (ten kantore) van de Heer Rentmeester der Domeynen (te Maastricht). Dat deesen tijd verstreeken zijnde en sij sig niet in staat vindende om de penningen te konnen matig worden, sij te raede was geworden den coolhoff en land aen iemanden over te lacten, denwelken aen haar als dan penningen op haar huijs soude (voor)schieten op interesse om het meerdere te konnen betaelen, dat sij vervolgens met Sr. Anthon Joseph Roebroek hadde geconvenieert (was overeengekomen) volgender maniere”: Zij verkocht aan de heer Roebroek, koopman en inwoner alhier, gehuwd met Juffr. Joanna Maria Joseph de Gistelle, de gekochte koolhof, gelegen in den Bongard naast eigendom van Sr. Gerardus Schils, tussen de straten, groot 38 $\frac{1}{4}$ roede en een stukje land op de Schinkelsteeg gelegen, groot 36 $\frac{1}{2}$ roede, voor 31 gulden. Sr. Roebroek schiet tegen interest de

penningen voor ten bedrage van 450 gulden, „noodig tot beraclinge van het ingekogte hujs ten Comptoire van d' Hr. Rentmester.” (L.v.O. 2048, blz. 668.)

Deze daad van Roebroek had niet alleen een zakelijke, maar ook een menslievende kant. Al hetgeen deze weduwe (een uit velen) heeft moeten meemaken, was zo zwaar en trof ook haar kinderen. Het is wel zeker dat door Roebroek's financiële steun het haar mogelijk werd gemaakt een tweede huwelijk aan te gaan en het gezin voor de ondergang te behoeden.

22 jan. 1777 was A. J. Roebroek getuige bij het passeren van een akte voor Notaris van Cotzhuijsen, waarbij Cornelis Smeets „geweesene Ruyter onder 't Regiment van de Heer Generaal Majoor van Stocken” en geboren in de Bank Heerlen verkoopt aan Herman Vijgen een gedeelte van een huis etc. met koolhof, weide, beemd en land, te Schandelen, grenzend aan eigendom van Matthijs Hall.

18 febr. 1777 verschenen Anthon Joseph Roebroek en zijn echtgenote voor de Heren van Cotzhuijsen en Kraus Schepenen alhier.

Zij verklaarden de op 23 okt. 1776 gegeven volmacht op den persoon van Sr. Pierre Weerts Griffier van Warsage verleend, te bekrachtigen „omme als procureur te vervolgen dusdaenige actie als bij syne voorsz. hujsvrouw communicatoir geentameert als publicque coopvrouw, als suppliant te gens Sr. Jean Francois Heurard voor 't Geregte (van) Mortroux in 't Hertogdom Limbourg.”

Sr. Roebroek machtigde zijn echtgenote om als publieke koopvrouw het proces „ten diffinitiven toe tot het einde te vervolgen” en voor de Justitie van Mortroux de nodige borgstelling te verlenen.

De 30ste oct. 1777 komt evenwel een einde aan dit proces door een overeenkomst tussen partijen met goedkeuring van Sr. Roebroek. (L.v.O. 2049, blz. 48.)

Ook voor de Justitie van de Vrijheid en Hoofdbank Heerlen heeft Antoon Joseph Roebroek processen moeten voeren, zo tegen de heer Wintgens, Maria Schils, Reijnier Keijbetz, Joannes Schul en Simonis Weerdens. Tegen de uitspraak in het proces met laatstgenoemde ging hij in appel (hoger beroep) bij het Leenhof van Valkenburg. (Inventarissen Civiele Zaken, opgemaakt door Secretarissen van de Hoofdbank Heerlen, L.v.O. 1849, 1850, 1852 en 1853 - Gem. Archief Heerlen.) Roebroek bezat ook eigendom gelegen in de Evengatse (de tegenwoordige Klompstraat) naast een vijver met dammen, welke vijver aan de andere zijde grensde aan de beek. (L.v.O. 2053 p. 389.)

16 mei 1777 was A. J. Roebroek, van beroep koopman, tezamen met de Eerw. Heer P. J. Pelser, kapelaan alhier getuige bij het passeren van een koopakte, voor Nots. van Cotzhuijsen, waarbij Franciscus Stassen eigenaar van het hof Molenberg land kocht van mr. H. Lamberts, gelegen in het Crutserveld. (L.v.O. 2049 p. 443.)

Ook in de Putgraven bezat Roebroek eigendom, naast de weide van Joannes Anthon Penners. (30 mei 1777. L.v.O. 2049 p. 180.)

5 juni 1777 was A. J. Roebroek getuige bij een akte van geldlening door de Schaesbergse Schepen Fr. Stassen, gepasseerd voor Nots. van Cotzhuijsen. (L.v.O. 2049, p. 106.)

(wordt vervolgd)

Jo Horst.

DE BETEUGELING VAN DE BEDELARIJ IN VROEGER TIJD

De bedelarij is de plaag aller tijden geweest. Al is het bedelen langs de huizen tegenwoordig officieel verboden, er kan niet gezegd worden, dat dit euvel geheel is onderdrukt. En zolang het goedgelovige publiek zich door het geslepen bedelvolk laat om de tuin leiden, zal daaraan ook geen einde komen.

Toch was de bedelarij in vroeger tijd niet minder erg en nam op sommige tijden zodanige omvang aan, dat van overheidswege streng daartegen moest worden opgetreden. Zulks was te meer noodzakelijk, omdat het bedelvolk grotendeels bestond uit landlopers, afgedankte soldaten en andere werkschuwe ongere elementen, die zich vaak niet ontzagen het eenzaam wonende landvolk onder bedreiging geld en goed af te persen. Het valt niet te ontkennen, dat de georganiseerd optredende dievenbenden hun ontstaan meestal aan dit bedelvolk te danken hebben. In ons artikel over het politiewezen in de achttiende eeuw (Bulletin 1951 afl. 6) vermeldden wij, dat de ordebewaarders destijds de naam droegen van BEDELVOOGDEN.

Deze naam draagt niet, zoals men toen meende te moeten veronderstellen, „iets hatelijks bij zich”, doch ontleent zijn betekenis aan het feit, dat de voornaamste taak van de ordebewaarders bestond in het toezicht op de bedelarij.

De instructie voor de Banks-Bodens van 1 September 1777, uitgevaardigd door de commissarissen van de hoofdbanken en banken van het Land van Valkenburg, waarvan wij melding maakten in het vorengenoemd artikel (Bulletin 1952 afl. 1) bevat de volgende bepalingen met betrekking tot de bedelarij:

„XXII. En gemerkt binnen de respective Banken en Dorpen verscheidenen Ingezetenen, schoon in staat zyn hunne kost met werken te winnen, haar met bedelen geneeren, en de goede Ingezetenen daar door tot overlast zyn, zoo zal door de Borgemeesters, aan ieder der Banks-Bodens respective, ter hand gesteld worden' eene lijst van die Ingezetenen, welke waarlyk arm en buiten staat zynde hunne kost met werken te kunnen verdienen, geauthoriseert zyn om te mogen bedelen; zullen zodanige Persoonen, om kennelyk te zyn, met een teken voorzien worden. XXIII. En wanneer andere Persoonen, schoon Ingezetenen zynde, zich zoude verstouten van te bedelen en Aalmoessen te vragen, zullen de Banks-Bodens dezelve by de kop vatten, en in verzekering te brengen.

XXIV. Het welk insgelyks za' plaats' hebben omtrent Bedelaars, lopende van eene Jurisdicte op de andere, hoe zeer beiden van het territoir van Haar Hoog Moogende.

XXV. Ook zullen de Banks-Bodens wel toezien, dat die geene, aan welke een teken om te bedelen gegeven is, en waar mede altoos voorzien zal moeten zyn, het zelve niet aan anderen leenen; en zulks ontwaar wordende, zullen zy den geene, die zich daar van frauduleuslyk heeft bediend, by de kop vatten.”

Deze bepalingen laten aan duidelijkheid niets te wensen over. De bedelarij had in de franse tijd een zodanige omvang aangenomen dat de overheid genoodzaakt was strengere maatregelen tot bestrijding van dit euvel te nemen.

Door de burgemeester van Heerlen werd op 8 nivose an XIV (29 december 1805) de volgende in het frans gestelde verordening uitgevaardigd, in vertaling luidende, als volgt:

De Burgemeester van de gemeente Heerlen:

Gelet op de Wet van 24 vendémiaire an II (16 oktober 1793) en het besluit van de Prefectuur van 6 brumaire an X (28 oktober 1801) met betrekking tot de beugeling van de bedelarij;

In aanmerking nemende,

dat deze gemeente dagelijks door benden vreemde bedelaars wordt overstroomd, waardoor de armen van deze gemeente de aalmoezen worden onthouden, die zij van weldadige lieden zouden ontvangen, indien deze niet door vreemdelingen werden lastig gevallen;

dat bovendien deze aalmoezen niet worden gegeven uitsluitend uit vrijgevigheid, doch veelal uit vrees voor brandstichting of andere bedreigingen, waarvan de eenzaam wonenden de meeste last ondervinden;

dat het niet wel mogelijk is, dat deze vreemde bedelaars door de inwoners worden afgewezen zonder dat de politie de behulpzame hand daarbij biedt;

BESLUIT:

Art. 1. Aan alle in deze gemeente wonende gebrekkige personen, die op bedelen zijn aangewezen, zal door de burgemeester, in deze bijgestaan door het Hulpbureau van Weldadigheid, een koperen penning met het opschrift HEERLEN worden uitgereikt, welke penning op de borst moet worden gedragen wanneer zij in deze gemeente aalmoezen vragen.

Art. 2. Het is ten strengste verboden te bedelen zonder van deze penning te zijn voorzien en evenmin mag deze worden uitgeleend aan derden, op straffe als bij de wet bepaald.

Ten behoeve van de Administrateur van de gemeente dient een register te worden aangelegd, vermeldende naam, woonplaats, leeftijd en het signalement van de betrokkenen.

Art. 3. Ingeval van overlijden van een bedelaar moeten de nabestaanden zorgen, dat de uitgereikte penning ten gemeentehuize wordt teruggeven.

Art. 4. Alle in deze gemeente wonende personen, die acht dagen na bekendmaking van deze verordening bedelend worden aangetroffen, worden aangehouden en voor de Vrederechter gebracht, die hen bestraft ingevolge de wet.

Op dezelfde wijze wordt gehandeld ten aanzien van vreemde bedelaars.

Art. 5. De burgemeester, diens plaatsvervangers, de gendarmen en de veldwachters moeten de overtreders van deze verordening aanhouden. Ten einde een stipte naleving daarvan te bevorderen, worden van tijd tot tijd overdag patrouilles uitgezonden. De burgemeester nodigt daartoe goedwillige burgers uit, om op bepaalde dagen in de gemeente de ronde te doen en alle bedelaars niet van een penning voorzien zijnde aan te houden. Na constatering van het feit, wordt het signalement van de vreemdelingen opgenomen. Bij de eerste overtreding worden zij na voor de burgemeester te zijn geleid uit de gemeente verwijderd. In geval van herhaling worden zij ingevolge de wet gestraft.

Burgers, die aan deze patrouilles deelnemen zijn telkenmale vrijgesteld van nachtwacht.

Deze verordening zal worden voorgelegd aan de Prefect en na verkrijging van diens goedkeuring bekend worden gemaakt en waar zulks nodig, worden aangeplakt. Een exemplaar zal worden aangeplakt in alle wachthuizen, in elk gehucht en aan de grenzen.

De Prefect berichtte 3 januari 1806 dat hij zich met de verordening van de gemeente kon verenigen, behoudens het voorgestelde model van de penning, die naar zijn mening te gemakkelijk kon worden nageemaakt. Hij stelde voor een stempel met de initialen van de gemeente benevens een of ander merkteken te laten snijden en daarmee de nodige penningen te laten slaan. Ofschoon dit, zegt de Prefect, geen afdoend middel is om namaak te voorkomen, de uitgave verbonden aan de aanmaak van een dergelijk stempel komt mij toch wel verantwoord voor. Ik geef in overweging u in deze te verstaan met het bureau van wel-dadigheid.

Het reglement voor de veldwachters van Heerlen van 1 mei 1806 bevat in artikel 9 een bepaling van gelijke strekking als de hiervoren genoemde instructie van 1 september 1777. Dit artikel luidt, als volgt:

„Hij (de veldwachter) draagt zorg, dat geen vreemde bedelaren in de gemeente vertoeven; hij houdt deze aan en brengt hen naar het gemeentehuis, evenals alle verdachte personen, vagabonden, zwervers en dergelijken. Bedelaars uit de gemeente afkomstig, niet voorzien van een door de burgemeester uitgereikte penning, die zij op de borst moeten dragen, moeten eveneens worden aangehouden en naar het gemeentehuis worden overgebracht. Bedelaars, voorzien van een vergunning, mogen slechts op Vrijdag bedelen”.

Hoe ver de bedeltochten zich somtijds uitstrekten, moge blijken uit het feit, dat door de veldwachter Jan Adam COUMANS op 3 september 1813 een vrouw, genaamd Anna Maria MAREKS, ongeveer 40 jaar oud, gehuwd met Joseph ARENTS, afkomstig uit Münstereifel bij Koblenz, bedelend werd aangetroffen bij het huis van de weduwe HUPPERTS te Heerlen. (weduwe van de halfwinnaar van de hoeve De Schiffelaar). Zij had een klein kind bij zich. De vrouw was niet in het bezit van een paspoort, noch andere papieren, waaruit kon worden vastgesteld welk beroep zij uitoefende en over welke middelen van bestaan zij beschikte. De vrouw werd door de veldwachter aangehouden en in de gevangenis opgesloten. Op last van de burgemeester werd zij door de keizerlijke gendarmerie naar Münstereifel, departement Rijn en Moezel, uitgeleid.

Tot goed begrip van hetgeen volgt zij in herinnering gebracht, dat in het jaar 1815 de vereniging met België tot stand kwam. De toenmalige Gouverneur van de provincie Limburg, waartoe ook het tegenwoordige Belgische Limburg behoorde, C. de Brouckere, zetelde te Maastricht. De door de Gouverneur uitgevaardigde besluiten waren steeds tweetalig.

Op 14 maart 1816 werd door de Gouverneur, het volgende besluit uitgevaardigd:

„Ontvangen hebbende een missive van Zyne Exc. den Heer Minister van Staat, belast met het algemeen toezicht in de Zuidelijke Provincien, van 3 dezer n. 2081, bevattende hoogstdezelfs consideratien tot het nemen van meetregelen ter wering der bedelarij;

Gezien de wet van 24 vendémiaire, 2de jaar (16 Oktober 1793);

En in aanmerking nemende, dat de bedelarij zedert eenigen tyd zoodanig is toegenoomen, en het platte land vooral door gheele schaaen van vreemde bedelaars

word overstroomt, dat het van het uiterste belang is, dat daar tegen prompte en kragtadige maatregelen worden genomen,

BESLUIT:

Artikel I. Een ieder die agt dagen na afkondiging deses zal bevonden worden, buiten de Gemeente van zyne wettige woonplaats op de straten of publyke wegen te bedelen, zal door de Maréchaussée, of de Bosch of Veldwagters aangehouden worden, en voor den Vrederegter van het Kanton gebragt worden.

II. De Vrederegter is verplicht den gearresteerde dadelijk te ondervragen, proces-verbaal van de overtreding optemaken, waar in het signalement van den bedelaar moet worden uitgedrukt, daar van kopy te zenden aan den Commandant van de Maréchaussée, en een ander aan den Procureur des Konings van het Arrondissement, ten einde door deze, tegen den overtreder, kunnen worden geprocedeerd, zoo als bij Artikel 275 en volgende van het lyfstraffelyk Wetboek, is bepaald.

III. Indien de bedelaar bevonden word een uitlander te zyn, zal hy, na zyn ontslag of na het ondergaan van zyne straf, naar de grenzen van het Ryk worden overgebragt.

IV Het tegenwoordig Besluit zal worden gepubliceert en aangeplakt in alle de Gemeentens dezer Provincie, als mede geplaatst in het provinciaal Dagblad."

Ter uitvoering van dit besluit werd op 31 mei 1816 door de burgemeester van Heerlen opgesteld een „Naam Lijste der Bedelaars van de gemeente Heerlen zig gepresenteert hebbende, om ingevolge de publicatie van den 26 dezes door den Burgemeester gedaan, penningen met den Naam Heerlen, te ontvangen, voor de Bedelaars dezer gemeente en die der andere gemeentens te kunnen onderscheiden en vervolgens deze laatste te arresteeren krachtens een Besluit van Z.E. den Heere Gouverneur der Provincie Limburg in dato 14 Maart 1816".

Deze lijst bevat de namen van 29 personen.

Na de opheffing van het Franse bewind werd door het gemeentebestuur op 7 januari 1819 een nieuwe instructie voor de veldwachters van Heerlen vastgesteld.

Deze instructie bevat met betrekking tot de bedelarij in art. 6 de volgende bepaling:

„Hij (de veldwachter) zal moeten aanhouden alle vreemde bedelaars, zo als ook alle verdagte personen en landlopers eensgelijks zal hij vasthouden, alle bedelaars dezer gemeente die niet voorzien zijn van het gewoonlijk merk, hetgeen zij hebben moeten hangen op de borst en hij zal zorgen, dat de aldus bevorderde bedelaars geene andere dagen in de week als des Vrijdags almoese gaan vragen".

Door Gedeputeerde Staten der provincie Limburg werd bij resolutie van 15 maart 1819 ter kennis van de gemeentebesturen gebracht, dat ingevolge het Koninklijk Besluit van 19 maart 1818, een bedelaars-werkhuis te Reckheim was ingericht, waarvan de „inwerkingbrenging" op 15 april 1819 zou plaats hebben.

Deze resolutie bevat, de volgende bepalingen:

Art. I. Te rekenen van den 15 April aanstaande af zal de bedelarij in geene gemeente meer gedoogd worden, dan alleen van GEBREKKIGE behoeftigen in de zelve woonachtig, en aan welke, te dien einde, door het plaatselijk Bestuur, eene toestemming of eene vertoonbare plaat in metaal zal worden afgegeven; ook dit alleen, wanneer er geen ander middel, om in hun onderhoud te voorzien, zoude bestaan.

Art. II. Ieder, ingevolge het voorgaand artikel, onbevoegd persoon, die na het bepaald tijdstip bedelend gevonden wordt, zal worden aangehouden, naar het ge-

vangenhuis gebragt, en vervolgens naar het bedelaars-werkhuis worden getransporteerd behoudens hij als landloper moest beschouwd, en gevolglijk aan de straffen door de wetten op de landloperij uitgesproken, onderworpen worden.

Art. III. Bedelaars, tot de provincie niet behorende, en welke in dezelve geen domicilie mogten verkregen hebben, zyn gehouden dezelve voor het vroeger gemeld tydstip van den 15 April aanstaande, te verlaten. Aan die gene, welke van geene pasporten zouden zyn voorzien, zullen dezelve door het plaatselyk Bestuur der gemeente, alwaar zy zich bevinden, worden afgegeven. Ieder paspoort zal het signalement van den persoon moeten behelzen, de plaats naar welke hy verklaart zich te willen begeven, en de weg die hy verplicht zal zyn te houden.

Art. IV. Die genen, op welke de bepalingen in het vorig artikel vervat toepasselyk zyn, en die na dit tydstip in de provincie gevonden zouden worden, zullen aangehouden en naar het arresthuis worden gebragt, ten einde ten hunnen aanzien, overeenkomstig de wetten, te worden gehandeld.

Art. V. Ieder bedelaar, welke in het werkhuis wordt overgebragt, zal op de gevangenrol worden gebragt, en wei krachtens een Besluit van Zyne Excellentie den Gouverneur. Zy zullen aldaar opgesloten blyven, tot zoo lange zy bekwaam zyn, om door hunne naastbestaanden of gemeenten zouden terug gevorderd worden, onder beding nogtans, hen te beletten, voortaan te bedelen.

Art. VI. De Heeren Arrondissements-Kommissarissen, de plaatselyke Besturen, de Maréchaussée, de Kommissarissen en agenten van politie, zyn, ieder voor zoo veel hen aangaat, met de uitvoering der tegenwoordige resolutie belast; ten welken einde dezelve; door middel van het administratief Memoriaal, zal bekend gemaakt, twee achter een volgende zondagen, door de zorg der plaatselyke Besturen afgekondigd, en daarenboven in het Journaal der provincie geplaatst worden, ten einde niemand er onwetendheid van voorwende.

Art. VII. Expeditie dezès zal insgelyks aan de administratieve Kommissie van het bedelaars-werkhuis, tot derzelver informatie, worden toegezonden, alsmede aan de Heeren Procureurs des Konings by de Regtbanken van eersten aanleg der provincie."

Op de in 1819 door het gemeentebestuur van Heerlen opgemaakte lijst van personen, aan wie toestemming tot bedelen was verleend, komen 25 namen voor.

Aan deze personen werd een BEDELPAS verstrekt, waarvan de tekst luidt, als volgt:

BEDELPAS. Goed tot den 1e Mey 1820.

Het Gemeente Bestuur van Heerlen accordeerd aan
woonachtig te gemeente van Heerlen, om des Vrijdags
van ieder week, een Aalmoes op betamelyke wyze te vragen aan de hui-
zen der Ingezetenen van de gemeente Heerlen.

No. van de Plaats.

Signalement: oudjaren; haar; ogen; neus
.....; mond; gezicht; byzondere teekens

W. Lindelauf †

HISTORISCHE CHRONIEK

Nieuwe Uitgaven:

1. FEESTGIDS ter gelegenheid van het 40-jarig bestaansfeest van de Harmonie „Tot onderling Genoegen”, Welten, op 6-7-8 juni 1959.

1919 - 1959. Het typografisch goed verzorgde boekje geeft in 36 blz. druks talrijke bijzonderheden uit het verleden van dit feestvierend muziekgezelschap. Het boekje opent met een overzichtsfoto van de werkende leden in keurig uniform, met vaandel. Na het voorwoord van ir. E. J. Gerards, beschermheer en van de Heer L. de Esch, voorzitter, volgt de lange lijst van het ere-comité, van het ere-bestuur en van de directeuren en voorzitters. Uit het programma der feestelijkheden blijkt het medeleven van diverse zustergezelschappen zoals het muziekkorps der Staatsmijn Emma, de harmonie St. Caecilia uit Simpelveld en het Simpelvelds Mannenkoor St. David alsmede van de Heerlense Politie-muziekkapel. Tot besluit worden de jubilarissen en de werkende leden vermeld alsmede de behaalde muzikale prestaties.

2. FLUIT- EN TAMBOERCORPS „MARIJKE”, juni 1959, Heerlerbaan.

Bij het 2e lustrum van dit corps werd eveneens een herinneringsboekje uitgegeven, geïllustreerd met verschillende afbeeldingen, o.m. het succesvol optreden van dit corps op het wereld-muziekconcours te Kerkrade 1958. In de korte tijd van zijn bestaan heeft „Marijke” het tot merkwaaardige prestaties gebracht. De deelname der gastvereniging uit binnen- en buitenland was groot. Bijzondere vermelding verdiende de marswedstrijden met grote shownummers op het Vrusschemigterrein, waarvan duizenden toeschouwers hebben genoten. Een uitzonderlijke prestatie was hierbij het optreden van de „Trommelaers van Roosendaale”.

3. HULDEBLIJK ten afscheid aan de E. A. H. H. J. Starmans, burgemeester 1927 - 1959. Nuth, 27 juni 1959. In een kloeke uitgave heeft de gemeente Nuth op waardige wijze de beëindiging van de langdurige ambtsperiode van haar burgemeester vastgelegd. Deze druk is uitgegroeid tot een rijke verzameling van kostbare gegevens over het verleden en heden der gemeente, voorzien van talrijk goed gekozen fotomateriaal. Het boekje opent met een sprekende foto van deze sympathieke burgemeester met, hierop volgend, een overzicht van de raadsleden en wethouders over de jaren 1927 - 1959. En uiterst hartelijk woord van loco-burgemeester P. Spaetgens, gericht aan de ingezetenen van Nuth, volgt tegelijk met een afdruk en omschrijving van het gemeente-wapen. De Heer Hub. Ritzen neemt dan een grote brok gesciedenis van Nuth voor zijn rekening, waarin hij heel wat wetenswaardigs uit de plaatselijke historie op prettige verhaaltrant meedeelt. Achtereenvolgens wordt o.a. Romeins Nuth besproken; de heerlijkheid Nuth met Schepengerecht; de Koster-schoolmeester en de geestelijke koster te Nuth; de Parochiekerk St. Bavo; Kluizenaars te Vaesrade; de opheffing van de gemeente Vaesrade en haar inlijving bij Nuth; de gemeente Nuth in de vorige eeuw, voorzien van een plattegrond om te besluiten met een hoofdstuk over „Nuth tijdens de ambtsperiode van burgemeester Starmans”. Al met al een waardig en blijvend huldebljk!

L. v. H.